

KNJIŽNA IN DRUGA POROČILA

Slovenská archeológia IV—2, Časopis Slovenskej akadémie vied, Archeologického Ustavu v Nitre, Bratislava 1956, str. 177—347.

Druga številka IV. letnika »Slovenská archeológia« obsega razno predzgodovinsko in rimsko gradivo. Med prispevki so nekatere zelo zanimive razprave. Tehnično je ta številka na isti višini, na kakršni so bile vse dosedanje.

Mlajšo halštatsko dobo na jugozahodnem delu Slovaške obravnava J. Paulík (Juhozápadné Slovensko v mladšej dobe halštatskej). Ugotavlja, da jugozahodni del Slovaške sodi v okvir kalenderberške skupine, ki jo je ugotovil že Eisner. Največ stikov je z bernhardsthalsko skupino (HC stopnja po Reineckeju). Seredska skupina, na katero se avtor tudi največ sklicuje in v katero sodi 35 doslej odkritih naselbinskih objektov, je nastala na podolski osnovi vsaj v okolici Komarna. Avtor domneva, da bi v času, ko so obstajale zveze z ostalimi halštatskimi pokrajinami, mogel biti tudi daljši etnični dotok z zahoda. Po vsej priliki bo na vsem tem področju mogoče ugotoviti tudi še mladolužiške skupine. Po avtorjevem mnenju se je seredska skupina obdržala tu tudi še v času najmlajše faze svojega razvoja, podobno kakor se je na vzhodu obdržal bernhardsthalski tip. Naselbinski objekti seredske skupine so na nižjih vzpetinah, so pa to pravokotne kolibe z enim prostorom ter v zemljo poglobljene hiše več ali manj pravokotne oblike, tudi z enim nedeljenim prostorom. Pogrebni ritus se pa veže na zahodno kalenderberško skupino.

Maria Novotná obravnava halštatsko grobišče v Mužli (Halštatské žiarové pohrebisko v Mužle). Že nekdam znano grobišče podolske kulturne skupine, katerega gradivo je bilo zvečine nesistematično odkopano in v glavnem brez kakršnih koli podatkov, se je 1953 in 1954 začelo ponovno raziskovati. Odkritih je bilo novih 12 žarnih grobov. Glede na pogrebni ritus sta ugotovljena dva načina, pokop v žari in pokop v jami, kjer so posode bile razmeščene ob robu jame. Časovno sodi to grobišče v HB in HC po Reineckeju. Kulturno se grobišče veže podobno kakor tudi ta kulturna skupina za marsikakšno drugo skupino, kakor so stilfriedska skupina v Avstriji, skupina Vál na Ogrskem, hotinski krog na Slovaškem itd.

O žarnem grobišču iz mlajše rimske dobe in začetka selitve narodov poroča Titus Kolník (Popolnicové pohrebisko z mladšej doby rimskej a počiatku doby sťahovania národov v Očkove pri Piešťanoch). Razprava je podana v obliki monografije. Grobišče je bilo odkrito že 1914. leta, vendar pa v celoti uničeno. 1953. in 1955. leta so se izvršila kontrolna raziskovanja, ki so ugotovila vrsto popolnoma ali pa samo delno uničenih grobov. Pri tem je ugotovljen v glavnem enoten način pokopavanja. Po raznih podatkih sodi avtor, da je jedro prebivalstva v Očkovu za ves čas trajanja grobišča bilo nespremenjeno, čeprav se da ugotoviti tudi tuj element, ki se je tu naseljeval. Avtor je keramični material razdelil na tri faze in več stopenj. Tako stavlja v prvo fazo prostoročno izdelano keramiko, v II. fazo, kateri pripisuje cvetočo dobo keramičnih izdelkov, stavlja keramiko, izdelano na lončarskem vretenu; v III. fazo zopet stavlja prostoročno izdelano keramiko, ki je nastala na temelju keramike II. faze. Grobišče naj bi nastalo v začetku III. stoletja, pri čemer pa ni izključen tudi konec II. stoletja.

Avtor se pri dataciji naslanja na bronasto fibulo tipa Almgren 43. Zanesljivih najdb o tem, kdaj je grobišče prenehalo, za sedaj ni. Po avtorjevem mnenju spada na lončarskem vretenu delana keramika zvečine v IV. stoletje. Prostorčno delana keramika III. faze bi zopet v Očkovu mogla priti v poštev že na začetku selitve narodov, t.j. pod konec IV. stoletja ali pa šele po odhodu Kvadov. Avtor sodi, da se je samo del Kvadov odselil iz Očkova, medtem ko je domorodno prebivalstvo, ki je bilo šele nedavno podjarmljeno, in del Kvadov ostal. Zaradi nemirnih časov pa niso več mogli izdelovati keramiko na nekdanji višini ter so prešli na izdelovanje prostorčnih bolj grobih izdelkov. Glede na to in glede na nekatere druge elemente je po mnenju avtorja grobišče vsaj delno segalo tudi še v V. stoletje. Zanimivo je, da domačega prebivalstva, ki je bilo tu, avtor ne more etnično opredeliti in ga označuje kot »neznano«. Mnogi avtorjevi sklepi so izredno zanimivi, vendar bo potrebno o nekaterih tu naznačenih domnevah še razpravljati.

O portretni glavi neznane provenience, ki je danes v muzeju v Bratislavi, piše Oldrich Pelikán. Glava je bila nabavljena po vojni, pripada nekemu poprsju ali kipu. Avtor jo glede na analogije pripisuje Caracali. Zaradi nekaterih posebnosti bi glava mogla biti posmrtni portret. Ne predstavlja pa po avtorjevem mnenju prvovrstnega dela.

Drugi članek istega avtorja obravnava relief, ki je danes v Mestnem muzeju v Bratislavi. Avtor ugotavlja, da bi naj ta relief bil iz Carnuntuma. Poleg tega ga identificira tudi z že objavljenim reliefom iz istega najdišča, ki je bil doslej označen kot izgubljen. Avtor je, primerjajoč sliko izgubljenega reliefa, ki je natisnjen v vseh delih v Carnuntu in ki predstavlja Neptuna in Victorijo, prišel do sklepa, da je relief v Bratislavi v resnici izgubljeni relief. Datira ga v drugo polovico III. stoletja, dopušča pa tudi možnost, da bi mogel biti iz prve polovice IV. stoletja.

Izredno zanimiva je tudi razprava o szeletieniu (Problematica szeletieniu), ki jo je napisal Vértess Laszló. Avtor pod szeletienom razume izdelke skupin, ki so se neposredno razvile iz starejšega paleolitika in ki so zajemale prebivalce prvenstveno srednje visokih planin, stanujoč v jamah in lovečih jamske medvede. Glavno lovsko orožje je bilo kopje z listasto konico (Blattspitze). Te skupine so v času svojega razvoja prišle v stik z drugimi, kakor so bili nosilci lokalnega perigordienca, nosilci aurignacienc in nosilci gravettienca. Avtor sodi, da je najbolj čista oblika kulture szeleta ohranjena v pogorju Bükk.

Na koncu zvezka sta dve recenziji, od katerih je eno napisal O. Pelikán o knjigi E. Swobode, Carnuntum, Seine Geschichte und Denkmäler, drugo pa Š. Jansak o Régészeti kézikönyv I. Gyakorlati régészet. Za nas je zanimiva posebno druga recenzija, ki obravnava kolektivni priročnik o praktični arheologiji, predvsem zato, ker originalnega dela doslej nismo prejeli. J. Korošec

Josip Korošec: Arheološke ostaline v Predjami, Razprave IV/1, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana 1956, 64 str., 49 tabel, 1 plan in angleški povzetek.

V vrsto monografij arheološke vsebine, ki jih je doslej izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti, sodi tudi najnovejša razprava prof. Korošca, ki obravnava arheološki material, najden v Predjami. Gradivo, ki je odkrito v jami v Predjami, je zanimivo predvsem zaradi delne kontinuitete v nastanitvi tega jamskega dela od konca neolitika pa do vključno srednjega veka.

V uvodnem delu svoje razprave podaja avtor historiat izkopavanj v tej jami. O teh poročih v krajšem članku Ugo di Windisch-Graetz. Podatki o samem delu so zelo pomanjkljivi. Napravljene so bile le tri sonde, leta 1932. so nadaljevali z izkopavanji, ki so bila večjega obsega. Izkopavali so v takojmenovanem »konjskem hlevu« od vhoda proti takojmenovanemu »golobjemu zidu«. Ves prostor so razdelili v 18 kvadrantov po 4 m². Iz Windisch-Graetzovih zapisov vidimo, da je vso plast razdelil na 4 stratume. Njegovi podatki pa niso popolnoma zanesljivi, ker je plast razdelil idealno, poleg tega pa je bil ta del jame že večkrat prekopan ter najdbe niso več »in situ«. Tretja izkopavanja so se vršila 1941. leta, četrta pa v letih 1942 in 1943. Rezultate teh izkopavanj avtor podaja v poglavju »Kulturne plasti«. Tedanji vodja izkopavanja Ferenčak je